

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΜΕΤΟΧΙΟΥ ΤΗΣ Μ. ΛΑΥΡΑΣ ΕΝ ΚΥΔΩΝΙΑΙ
(1659)

Ἐξω τῶν Χανίων καὶ εἰς τὴν πεδιάδα αὐτῶν τὴν πλήρη ἔλαιῶνων, πρὸς τὸ χωρίον Μουρνιές, ὑπάρχει καὶ σήμερον ἡ «Ἁγία Μονή» τὸ μετόχιον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κρητικῆς μονῆς (καθὸ κτισθείσης ἐκ τῶν κατὰ τὸ 961 μ. Χ. ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ θησαυρισθέντων ἐξ αὐτῆς λαφύρων) τῆς Μεγίστης Λαύρας. Εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ μετοχίου τούτου ἀναφέρονται τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα δύο ἔγγραφα, ἧτοι βεβαιωτήριον τοῦ οἴκου. πατριάρχου Παρθενίου Δ' τοῦ Μογιλάλου (1 - 5 - 1657—Ἰούνιος 1662)¹ καὶ σημεῖωμα περὶ τῶν τυχῶν τοῦ καταπατηθέντος τούτου καθιδρούματος². Τὰ δύο ταῦτα ἔγγραφα δημοσιεύω ὡς λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κρήτης διαρκοῦντος τοῦ Ἐνετοτουρκικοῦ πολέμου 1645—1669. Ὅτι γνωρίζομεν σχετικῶν μὲ τὴν περίοδον ταύτην ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Κρητὸς μητροπολίτου Νεοφύτου Πατελλάρου, πρώτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης μετὰ τὴν ἄλωσιν³, νῦν ὅμως ἔχομεν εἰδήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας μονῶν καὶ μετοχίων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ σημειώματος (2) ἀναγομένας εἰς τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς καταλήψεως τῶν Χανίων (1645) χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας, καθ' οὓς καὶ ἐκτίζοντο αἱ μοναὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῶν Τζανκαρόλων καὶ Μουρτάρων καὶ τῆς Θεοτόκου τοῦ Γδερνέττου εἰς τὸ Ἀκρωτήρι. Ἐν ἀρχῇ τοῦ σημειώματος τούτου ἀναγινώσκειται «*ἐπεβλήθη (=ἀντεγράφη) ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κώδικος ἡμῶν τῷ ,αψκθ' ἔτει Περὶ τῆς ἐν Κυδωνίᾳ Σταυροπηγιακῆς ἡμετέρας ἐκεῖσε Μονῆς σύντομος διάγνωσις*». Καὶ ἐν τέλει ὑπάρχει ἡ σημεῖωσις: «*Διὰ θείας εὐδοκίας καὶ βεργείας ὑπὸ Διονυσίου τοῦ*

¹) Πρβλ. Μ. Γ ε δ ε ῶ ν, Πατριαρχικοὶ Πίνακες, ἐν Κων/λει (1885) 1890 σσ. 587-88, καὶ Μητροπολίτου Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γ ε ρ μ α ν ο ὦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς Καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, Μέρος Πρῶτον ἐν Κων/λει 1935, σσ. 141-50. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐξαπελύθη κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχίαν τοῦ Παρθενίου, ὁ ὁποῖος ἐπατριαρχευσεν πενήτακις (τὸ ἔσχατον 1684 - Μάρτ. 1685). Ὁ αὐτὸς πατριάρχης ἐξαπέλυσε κατὰ Ἰούλιον 1657 ἔγγραφον περὶ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει μετοχίου τῆς ἀγιορειτικῆς Μεγίστης Λαύρας. Σιγίλλιον Παρθενίου Δ' κατὰ τὴν β' πατριαρχίαν του, ἀφορῶν εἰς μονὴν Παροναξίας ἐξαπολυθὲν κατ' Ἰανουάριον 1666, ἐδημοσίευσεν ὁ Δ. Ζ α κ υ θ η ν ὄς, «Ἑλληνικά» 2, 1929, σσ. 164-66.

²) Γ(έροντος) Π α ν τ ε λ ε ἡ μ ο ν ο ς Λαυριώτου, Ἐπίσημα Ἐγγραφα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λ. Λαύρας «Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη» θ', 1944-45, σσ. 45β-46β.

³) Πρβλ. Τιμόθεον Β ε ν ἔ ρ η ν, ΕΕΚΣ Α', 1938 σσ. 3-14.

προηγουμένον ἐκομίσθη ἐνθάδε ταύτη τῇ ἱερωῖ καὶ ἀγία Μονῇ τὸ παρὸν ἴσον τοῦ ἡμετέρου κώδικος τῆς Μεγίστης Λαύρας, ὅς καὶ προεστὼς χρηματίσας ἐν ταύτη ἐλέω ἀπέριον θεοῦ». Μολονότι δὲ τὸ σημεῖωμα ἐγράφη τὸ 1729, ὁ συντάκτης του γνωρίζει ἄριστα τὰ διατρέξαντα ἀπὸ τοῦ 1580 περίπου, καὶ πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ ἀγνωστων προσώπων καὶ πραγμάτων.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

1

† Παρθένιος ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἰερώτατε μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης Ἐθρώπης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργέ, 5 χάρις εἴη σου τῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Γράμμα ἀνέγνωμεν τῆς σῆς ἱερότητος, δι' οὗ ἔγνωμεν λέγοντος ὡς τὰ καλὰ νομίμως ἔκπαλαι γεγραφότα, διὰ προνομίων ὑπὸ τῶν μακαρίων καὶ ἀοιδίωτων εὐσεβῶν βασιλέων, καὶ βεβαιωθέντα καὶ διὰ πατριαρχικῶν καὶ σιγίλλωδῶν γραμμάτων ἔχουσι τὸ κῦρος καὶ βέβαιον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀδιάσπαστον μέχρι 10 τερμάτων αἰῶνος. Δοιπὸν τὸ μετόχιον τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς μονῆς Λαύρας τῆς ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὁρει τοῦ Ἀθῶνος, τὸ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου Μουρνιῆς τῆς Κυδωνίας, ἐπονομαζόμενον Ἀγία Μονὴ τοῦ Σαρακηνοῦ, εἴη καὶ 15 διαμένοι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ διοίκησιν καὶ δεσποτείαν τῆς αὐτῆς ἀγίας μονῆς τῆς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς Λαύρας, ἀδούλωτον, ἀδέσποτον καὶ ἀκαταπάτητον, παντελεύθερον πάσης δόσεως ἐκκλησιαστικῆς, μηδεὶς μηδὲν ὀφείλων δοῦναι μηδ' ὀβολόν, ἢ τοῦ μνημονεύειν μόνον κατὰ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν συνέλευσιν καὶ ἱεροτελεσίαν, παρρησία ἐπ' ἐκκλησίας τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος εἰς δῆλωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς πρὸς τὴν καθ' 20 ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν ὑποταγῆς. Ἐπὶ γὰρ τῇ τούτου δηλώσει καὶ διηρηκεῖ ἀποφάσει ἐγράφη καὶ τὸ παρὸν τῆς ἡμῶν μειριότητος βεβαιωτήριον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀδιαλώβητον γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ καθηγουμένῳ τῆς ἀγίας βασιλικῆς, πατριαρχικῆς καὶ στανροπηγιακῆς μονῆς Λαύρας τῆς ἐν τῷ Ἀθῶνι Ὁρει. Οὕτως ἀπεφηνάμεθα. Ἄν δέ τις τῶν πάντων βουληθεὶς τε ποιῆσαι παρ' ὃ γράφομεν, ἀρχῶν ἢ ἀρχόμενος, ἀφωρισμένος εἴη παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιῶ

30 καὶ ἀδικοῦμενος τριάδος καὶ κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ
 ἄλλοις μετὰ θάνατον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, οἱ
 κόποι αὐτοῦ εἴησαν πυρρίκαστοι καὶ προκοπὴν οὐ μὴ ἴδοι πώ-
 ποτε, ἕως οὗ ἐμμένει τῇ ἀποφάσει τοῦ παρόντος γραμματος.
 Ἐν ἔτει ,αγνθ', ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου Ἰνδικιῶνος ιβ'
 (Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ 12 ἀρχιερέων)

2

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αὕτη ἡ Ἁγία Μονὴ ἡμῶν ἀμεταθέτως ὑπὸ τῆς Λαύρας ἡ-
 μῶν δεσποζομένη εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης τῶν καλουμένων
 Χανίων, πατρικὸς ἐτύγχανε κληρὸς ἀδελφῶν τινων κατὰ σάρκα
 Κωνσταντίνου καὶ Μάρκου τῆς αὐτῆς πόλεως Κυδωνίας, οἵτι-
 5 νες πρὸ ἑκατὸν καὶ πενήκοντα ἐτῶν εἰς προσκύνησιν ἐλθόντες
 τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀνέθεντο ταύτην τῇ καθ' ἡμᾶς Ἁγίᾳ Λαύ-
 ρᾳ οὐχ ὀλόκληρον μέντοι, διὰ τὸ καὶ ἕτερον ἔχειν ἀδελφὸν Μα-
 νόλῃ ἐκεῖσε, οὗ ἡ μερὶς ἔμεινε τούτῳ ἀπροσῆλωτος ἐνταῦθα. Οὐ
 πολὺ τὸ ἐν τῷ μέσῳ καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀπεδιώχθησαν τῆς πα-
 10 τριδος αὐτῶν καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν νῆσον τῆς + . . . + ἑκα-
 τοικήθησαν ἐκεῖσε ἔνθα καὶ τὸ τοῦ βίου ἐδέξαντο τέλος, καὶ τὸ
 γένος αὐτῶν διέμεινεν ἐν αὐτῇ. Τὴν δὲ Ἁγίαν Μονὴν ἐπεστάτου
 τινὲς ἐνόπιοι μοναχοὶ τῆς Κυδωνίας καὶ ἡ συνοδεία τῆς Λαύ-
 ρας, ἧτις ἐπορεύετο κατὰ τὸ ἔθος εἰς Κρήτην ταξιδεύειν. Ἐποι-
 15 εῖτο μὲν ἐκεῖσε τὸ εαυτῆς κατάλυμα, πλὴν ἄνευ τινὸς προετοι-
 μασίας ἢ κατοικίας ἰδίας ἔνδον τῆς μονῆς, ὡς ἀλλοτρίων προο-
 στατούντων αὐτῆς μοναχῶν καὶ οὐκ ἦν ἐν χρήσει καὶ τάξει με-
 τοχίου ὡς ἔχει τανῦν, ἕως οὗ ὁ προηγούμενος παπᾶ Ἀντώνιος
 20 ἐκ Τήνου, πορευθεὶς ἐκεῖσε καὶ ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ παπᾶ Μελ-
 χισεδὲκ τῶν Μολιμπάρων, οἵτινες ἦσαν κορυὰ τῆς ἰδίας Λαύ-
 ρας καὶ ἔκτιζον εἰς τὸν κάβον Μιλέχα τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Πα-
 ρασταθεὶς ἅμα σὺν αὐτοῖς εἰς κρίσιν περὶ τῆς Ἁγίας Μονῆς
 ἔλαβε τελείως τὰ προαφιερωθέντα δύο μερικὰ αὐτῆς καὶ κατε-
 25 στήσατο προεστὸν ἐν αὐτῇ τὸν παπᾶ Μελχισεδὲκ πρὸ τριῶν ἐ-
 τῶν τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων καὶ τῆς τελείας ἀλώσεως.
 Ἀποθανὼν δὲ ὁ τρίτος ἀδελφὸς ὁ Μανόλης, κατέλιπε τὸ
 μερίδιον αὐτοῦ εἰς τοὺς λεγομένους Βιδάληδες, πονηροὺς ὄλως
 καὶ ἀχρεῖους ἀνθρώπους, ὅσον καὶ ἀφηρέθη καὶ ἐξ αὐτῶν, βία
 καὶ ἀποφάσει τοῦ Γενεράλε τὸ ἐναπολειφθὲν τρίτον μερικὸν
 30 καὶ ἀποκατέστη οὗτο ἡ Ἁγία Μονὴ μετόχιον τῆς Λαύρας ἡμῶν.

Εἶτα πάλιν ἐπειδὴ ἐμελέτησαν φρονεῦσαι τὸν ρηθέντα παπᾶ-
 Ἀντώνιον οἱ Βιδάληδες, ἐπορεύθη εἰς Βενετίαν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ-
 σε χρόνους τρεῖς, ἐκδεχόμενος καὶ προκαλῶν εἰς κρείσσιν αὐτούς.
 Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἀπήρχοντο κριθῆναι, λαβὼν παρὰ τῆς ἀριστο-
 35 κρατίας ἀποδεικτικὰ καὶ ἐξοφλητικὰ γράμματα, ἐστράφη εἰς
 Κρήτην καὶ πόλεμος ἦν μέγας εἰς τὰ Χανιά· καὶ εἰς τὸ Μέγα
 Κάστρο ἀπελθὼν εὗρεν αὐτὸν ὁ θάνατος. Ἀποθανὼν δὲ ὁ πα-
 πᾶ Μελχισεδέκ, ἔμεινεν ἡ Ἁγία Μονὴ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ
 Σκανδάλη Μιχελῆ, ὅστις ἔγραφε συνεχῶς εἰς Λαύραν ἀποστεῖ-
 40 λαι προεσιτῶτα ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐπέμφθησαν ὁ παπᾶ Μισαήλ, ὁ
 παπᾶ Νικηφόρος, παπᾶ Ἰωακείμ καὶ ὁ γέρον Ἀθανάσιος καὶ
 ἔστρεψαν ὁμοῦ ὅλοι ἄπρακτοι.

Εἰς δὲ τοὺς χιλίους ἐξακοσίους ἑβδομήντα πέντε ἀπὸ Χρι-
 στοῦ, ἀπῆλθεν ὁ Πελοποννήσιος παπᾶ Διονύσιος καὶ εὗρεν ἐν
 45 αὐτῇ πάμπολλα σκάνδαλα ἐξ αἰτίας τῶν ἀγιοτριαδιτῶν, οἷτινες
 μετὰ παραδρομὴν χρόνων ἐξελθόντες ἀπὸ Κυδωνίας εἰς Κων-
 σταντινούπολιν, ἔλαβον αὐτὴν παντελῶς εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπικρά-
 τειαν καὶ εἶχον αὐτὴν χρόνους πάλιν ἑξ. Καὶ τότε πεμφθεὶς ὁ
 50 προηγούμενος παπᾶ Μητροφάνης ἐκ νήσου Πάρου καὶ γεννη-
 θέντων κρίσεων καὶ ἐξόδων ἕως χιλιάδων τεσσάρων ἀργυρίων
 πρὸς τὰ ἕξω σκορπισθέντων, ἐξέβαλεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ τριετοῦ
 τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐχώρισεν αὐτὴν ὀλοτελῶς ἀπ' αὐτῆς καὶ
 ἀπὸ τότε παρέμεινε κτήμα καὶ μετόχιον τῆς Λαύρας ἀναφαίρε-
 55 τος εἰς τοὺς διηνεκεῖς χρόνους, βοηθήσας καὶ συμμοχθήσας
 ἐπὶ τούτοις καὶ ὁ ρηθεὶς παπᾶ Διονύσιος ὁ προηγούμενος, καὶ
 ἀλληλοδιαδόχως ἀπήρχοντο οἱ τῆς Λαύρας προεσιτῶτες ἕκτοτε
 μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ αὐτῇ Ἁγίᾳ Μονῇ καὶ ψάλλουσιν ἐν αὐτῇ
 60 ποιοῦντες τὴν κατοίκησιν αὐτῶν ἐκεῖσε καὶ χρῶνται αὐτῇ ἱερῶ
 μετοχίῳ.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Στίχος 20. Οἱ ἄλλως ἄγνωστοί μοι Μολιμπάροι συνειργάζοντο βεβαίως
 μετὰ τῶν ἀδελφῶν Τζανκαρόλων οἰκοδομοῦντων εἰς Κάβο Μελέχα τὴν ἁγίαν
 Τριάδα, περὶ ἧς περβλ. ὅσα ὑπ' ἐμοῦ ἐγράφησαν ΕΕΒΣ Θ', 1932, σ. 296 (καὶ
 τὰς ἐπιγραφὰς αὐτόθι σ. 306, τὸ χρονικὸν τῆς μονῆς αὐτόθι σσ. 327-33).

Στίχος 27. Βιδάληδες οἱ ἀνήκοντες εἰς ἐλληνικὸν κλάδον τῆς οἰκογενεί-
 ας Vitali.

Στίχος 37. Ἐπομένως εἰς Χανιά ἦλθε τὸ θέρος τοῦ 1645, ὅτε ἀκόμη εἰς
 τὸν Χάνδακα ἦτο ἡσυχία.

Στίχος 39. Καὶ τὸ ἐπώνυμον Σκανδάλης καὶ τύπος τοῦ ὀνόματος
 Μιχελῆς καὶ σήμερα συνηθέστατα εἰς τὸν νομὸν Χανίων.

Στίχος 43. Ἡδὴ τὸ 1675, ἕξ ἔτη μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου, ἡ Ἱ. Μ. τῆς Ἁγίας Τριάδος ἦτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε νὰ στέλλῃ ἀντιπροσώπους τῆς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως καὶ νὰ ἐπιτυχάνῃ τὰ ζητήματά τῆς.

Στίχος 51. «Πρὸς τὰ ἔξω σκορπισθέντων», δηλονότι πρὸς τοὺς ἀρμοδίους (πατριαρχικούς;) καὶ δὴ Τούρκους!

Ἀὐτόθι. τεφτερίου. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐκράτει βεβαίως βιβλίον ὅπου ἀνέγραφε τὴν κατάστασιν τῶν μονῶν καὶ ποῦ ὑπήγοντο αὐταί.

Στίχος 54. Μουρτάραι εἶναι οἱ ἀρχοντες οἱ παραχωρήσαντες τὸν χώρον ἐφ' οὗ ἔκτισαν οἱ Τζανκαρόλοι. Ὡς ἐκ τούτου εἰς παλαιὰ ἐγγράφα (καὶ σφραγίδας) ἡ Μονὴ Ἁγίας Τριάδος λέγεται καὶ «τῶν Μουρτάρων». Περὶ τῶν Μουρτάρων τὸ χρονικὸν τῆς Μονῆς (ΕΕΒΣ Θ', 1932, σ. 333)

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ ΠΕΡΙ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΠΗΓΑ

Εἰς ὅσα γράφων ἐν Χανίοις τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, μακρὰν βιβλιοθηκῶν, ἔθησαύρισα περὶ τῶν δημοσιευθέντων περὶ Μελετίου Πηγᾶ καὶ τῶν περὶ τοῦ κλεινοῦ πατριάρχου γραφέντων καὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Γδερονέττου («Κρητικὰ Χρονικὰ» Ε', 1951, σσ. 263 - 74) προσθετέα σήμερον καὶ τὰ κάτωθι:

1) Βιβλιογραφία τις περὶ τοῦ πατριάρχου συνεκεντρώθη ὑπὸ τοῦ Μητροπ. Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γερμανοῦ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικούς καταλόγους Κων/λεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἔξῃς, Μέρος Πρῶτον (1454 - 1701), ἐν Κων/λει 1935, γράφωντος ἐν σσ. 79 - 84 περὶ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ἐν ὑποσημειώσει τῆς σ. 84.

2) Ὁ Charles Astruc, Théophile d' Alexandrie et les manuscrits de la correspondance de Mélétius Pigas «Scriptorium» I, 1946-1947, σσ. 162-4 (Bruxelles), ἐλέγχει παρανόησιν τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξάνδρεια 1935, σσ. 796-802, ἐν σ. 802 περὶ τοῦ Θεοφίλου ὅτι «φιλόμουσος δ' ὢν ἡσχολεῖτο περὶ τὰς ἀντιγραφὰς χειρογράφων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πάτμου. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀντέγραψε (δῆθεν) συλλογὴν ἐπιστολῶν Μελετίου Πηγᾶ, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, διασώσας αὐτάς». Ἀποδεικνύει δ' ὅτι ὁ Paris. Suppl. Graec. 1040 δὲν εἶναι ἀντιγεγραμμένος διὰ χειρὸς τοῦ Λιβύης (καὶ εἶτα Ἀλεξανδρείας) Θεοφίλου τῷ 1801, ὥς εἶχεν ὑποθέσει ὁ Omont, καταγράψας τὸ ἐπιστολάριον τοῦτο τοῦ Μ. Πηγᾶ.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπενθυμίζομεν ὅτι ὁ Ἰωάννης Σακελίων, Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήνησιν 1890, σ. 178, καταγράφων τὸν κώδικα 396 ἕξ οὗ καὶ ἡμεῖς ἐξεδώσαμεν τὰς ἐπιστολάς πρὸς